

**ИЖТИМОЙ ТАДҚИҚОТЛАР
ЖУРНАЛИ**
4 ЖИЛД, 4 СОН

**ЖУРНАЛ СОЦИАЛЬНЫХ
ИССЛЕДОВАНИЙ**
ТОМ 4, НОМЕР 4

**JOURNAL OF
SOCIAL STUDIES**
VOLUME 4, ISSUE 4

Бош муҳаррир:
Главный редактор:
Chief Editor:
Сеитов Азамат Пулатович
доктор социологических наук
(Doctor of sociology, DSc)

Бош муҳаррир ўринбосари:
Заместитель главного редактора:
Deputy Chief Editor:
Сабинова Умида Фархадовна
кандидат социологических наук
(Candidate of sociology)

ТАҲРИРИЙ МАСЛАҲАТ КЕНГАШИ | РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ | EDITORIAL BOARD

22.00.01–Социология назарияси, методологияси ва тарихи. Социологик тадқиқотлар усуллари.
Теория, методология и история социологии. Методы социологических исследований.
Theory, methodology and history of sociology. Methods of sociological research.

Бекмуратов Мансур Бобомуратович
доктор социологических наук, профессор (Узбекистан)
Каланов Комил Куллахматович
кандидат социологических наук, профессор
(Узбекистан)
Убайдуллаева Раиса Турсуновна
доктор социологических наук, доцент (Узбекистан)
Исмаилов Алишер Агзамович
доктор экономических наук, (Узбекистан)

Щепилова Галина Германовна
доктор философских наук, профессор (Россия)
Рожанский Михаил Яковлевич
директор центра независимых социологических
исследований (Россия)
Маматов Нормурат
доктор философских наук, профессор (Узбекистан)
Камалова Хатира Сабыровна
кандидат социологических наук, доцент (Узбекистан)

22.00.02–Ижтимоий тузилиш, ижтимоий институтлар ва турмуш тарзи
Социальные структуры, социальные институты и образ жизни
Social structures, social institutions and way of life

Умаров Абсалом Адилевич
доктор социологических наук, профессор (Узбекистан)
Холбеков Абдуғани Жуманазарович
доктор социологических наук, профессор (Узбекистан)
Шайхисламов Рафазль Бадретдинович
доктор социологических наук, профессор (Россия)
Акулич Мария Михайловна
доктор социологических наук, профессор (Россия)
Сабиров Алишер Сабирович
кандидат социологических наук, доцент (Узбекистан)
Каримов Бобир Шаропович
кандидат социологических наук, доцент (Узбекистан)

Антонио Алонсо Марсос
доктор политических наук, профессор (Испания)
Фадеева Любовь Александровна
доктор социологических наук, профессор (Россия)
Виктор Агаджанян
доктор философии по социологическим
наукам, профессор (США)
Тагиева Гулсум Гафуровна
доктор философии по социологическим
наукам (Узбекистан)
Абдулазизов Абдулвохид Хабибуллович
кандидат социологических наук, доцент (Узбекистан)

22.00.03–Ижтимоий онг ва ижтимоий жараёнлар социологияси.
Социология социального сознания и социального процесса.
Sociology of social consciousness and social process

Ганиева Маърифат Хабибовна
доктор социологических наук, профессор (Узбекистан)
Аликариев Нуриддин Сапаркариевич
доктор экономических наук, профессор (Узбекистан)
Матибаев Тасполат Балтабаевич
доктор социологических наук, профессор (Узбекистан)
Николов Стефан
доктор философии по социологическим наукам,
(Болгария)
Пармонов Фарход Ярашевич
доктор социологических наук, доцент (Узбекистан)

Ли Ци
доктор исторических наук, профессор (Китай)
Сухомлинова Мария Валерьевна
доктор социологических наук, профессор (Россия)
Бурнашев Рустам Ренатович
кандидат философских наук, профессор (Казахстан)
Мирзахмедов Абдирашид Мамасидикович
доктор философских наук, доцент (Узбекистан)
Махкамов Қодиржон Одилжонович
доктор философии по социологическим
наукам, доцент (Узбекистан)

Page Maker | Верстка | Саҳифаловчи: Хуршид Мирзахмедов

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC the city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000

1. Фарфиев Бахрамджан Атхамджанович СОЦИОЛОГИЯДА РАЦИОНАЛИСТИК ҒОЯЛАРНИНГ ШАКЛЛАНИШИ ВА ЭВОЛЮЦИЯСИ.....	4
2. Muminov Alisher Gaffarovich EMPHATY IN MODERN CONDITIONS: VIEWS, FACTORS, MANIFESTATIONS.....	13
3. Akhmedova Feruza Medetovna ATTITUDE OF YOUNG PEOPLE TO EDUCATION.....	23
4. Юлдашева Лола Сагдуллаевна, Абдурахимова Дилноза Магрифовна ЖАМИЯТДА ОДОБ-АҲЛОҚ МЕЪЁРЛАРИНИ БУЗИЛИШИНING ИЖТИМОИЙ ОМИЛЛАРИ.....	30
5. Тўраев Одилжон Бектемир ўғли ЖАМИЯТДА ИЖТИМОИЙ АЛОҚАЛАРНИНГ ШАКЛЛАНИШИДА ИЖТИМОИЙ МЕДИА ОМИЛИ.....	41
6. Каримова Наргиза Ядгаровна ЁШ ОИЛАЛАР СОЦИОЛОГИК ТАДҚИҚОТ ОБЪЕКТИ СИФАТИДА.....	49
7. Sultonova Lola Batirovna, Kamalova Dilorom Olimjonqizi BO‘LAJAK O‘QITUVCHILARNING PEDAGOGIK MADANIYATI RIVOJLANISHIDA SHAFFOFLIK TAMOYILIGA ASOSLANGAN BAHOLASH KO‘NIKMASIGA EGA BO‘LISHNING O‘ZIGA HOS AHAMIYATI.....	59
8. Назарбоева Барно Асатовна, Хусанбаева Юлдуз Бахтияровна ЎЗБЕКИСТОН ИЖТИМОИЙ ҲАЁТИДА ЁШЛАР ИНТЕЛЛЕКТУАЛ САЛОҲИЯТИНИНГ ЎРНИ.....	67
9. Хошимова Гўзал Фатхуллаевна, Болтаева Барно Хамиджановна МИЛЛАТЛАРАРО НИЗОЛАРНИ ҲАЛ ЭТИШНИНГ СОЦИАЛ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИ....	78
10. Рахматов Нуриддин Негқадамович ПРОФЕССОР-ЎҚИТУВЧИЛАР МЕҲНАТ САМАРАДОРЛИГИГА ТАЪСИР ЭТУВЧИ СОЦИОЛОГИК ОМИЛЛАР.....	90
11. Толибов Бекзод Хакимович АҲОЛИНИНГ ЭҲТИЁЖМАНД ҚАТЛАМЛАРИГА ИЖТИМОИЙ ХИЗМАТ КЎРСАТИШ ТИЗИМИНИНГ ЭВОЛЮЦИОН ЁНДАШУВЛАРИ.....	100
12. Ходжаев Собир Джумаевич ҲУҚУҚИЙ МАДАНИЯТ СОЦИОЛОГИК ЁНДАШУВ ТАЛҚИНИДА.....	107
13. Сабирова Умида Фархадовна ТАЪЛИМ ЖАРАЁНИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ МУАММОСИНИНГ ИЛМИЙ МАНБАЛАРДА ТАДҚИҚ ЭТИЛГАНЛИК ҲОЛАТИ.....	116

ИЖТИМОЙ ТАДҚИҚОТЛАР ЖУРНАЛИ ЖУРНАЛ СОЦИАЛЬНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ JOURNAL OF SOCIAL STUDIES

Sultonova Lola Batirovna

Toshkent Farmatsevtika instituti katta o'qituvchisi

Kamalova Dilorom Olimjonqizi

Toshkent Farmatsevtika instituti katta o'qituvchisi

e-mail: kamalovadilorom8@gmail.com

BO'LAJAK O'QITUVCHILARNING PEDAGOGIK MADANIYATI RIVOJLANISHIDA SHAFFOFLIK TAMOYILIGA ASOSLANGAN BAHOLASH KO'NIKMASIGA EGA BO'LISHNING O'ZIGA HOS AHAMIYATI

For citation: Sultonova L.B., Kamalova D.O. The importance of the name of evaluation skills based on the principle of transparency in the development of pedagogical culture in future teachers. Journal of Social Studies. 2021, vol. 4, issue 4, pp. 59-66

<http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.5811014>

ANNOTATSIYA

Bugungi kunda o'qituvchilarning shaffoflik tamoyiliga asoslangan baholash faoliyatini tashkil etishdan maqsad, talabalarni nazorat qilish va ularda o'zlashtirganlarini o'zlarida baholash ko'nikmasini shakllantirishdan iboratdir. Bilimlarni baholash tizimini qayta ko'rib chiqishning muhim mezonlari birinchi navbatda, ta'lim sifatini, shuningdek, mutaxassislarni tayyorlash darajasini oshirishdir chunki talabaning olgan bilim darajasi o'qituvchiga ob'ektiv tahlil qilish imkonini beradigan qayta aloqa mexanizmidir. Talabalarni ob'ektiv baholashning muammosi va dolzarbligi shundaki ba'zida faoliyati natijalari va mavjud kamchiliklarni bartaraf etish, talabalar bilimni tayyorlash darajasi juda bo'rttirilib yuboriladi. Ushbu g'ayrioddiy hodisa ijtimoiy taqqoslash nazariyasi bilan bir qatorda sabab-oqibat atributi nazariyasi bilan izohlanadi. Unga ko'ra bunday odamning xatti-harakati tabiiydir, lekin kelajakda u o'zi uchun ham, atrofida qilgan uchun ham katta qiyinchiliklarga olib kelishi mumkin.

Kalitso'zlar: ECTS, baho, maqsad, o'qituvchi, madaniyat, ta'lim, tarbiya, o'quv jarayoni, pedagogik madaniyat, shakllantirish, yuqori darajada, faoliyat, o'zlashtirish, bilimdon, o'quv faoliyati, pedagogik texnologiya.

Султонова Лола Батировна.

Старший преподаватель

Ташкентского Фармацевтического института

Камалова Дилором Олижановна

Старший преподаватель

Ташкентского Фармацевтического института

e-mail: kamalovadilorom8@gmail.com

ЗНАЧЕНИЕ ИМЕНА НАВЫКОВ ОЦЕНИВАНИЯ НА ОСНОВЕ ПРИНЦИПА ПРОЗРАЧНОСТИ В РАЗВИТИИ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ У БУДУЩИХ ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ

АННОТАЦИЯ

Основной целью преподавателя при организации оценивания студентов основанной на принципе прозрачности состоит в том, чтобы контролировать и формировать у них навыки самооценки. Важными критериями пересмотра системы оценивания знаний являются в первую очередь повышение качества образования, а также степени подготовки специалистов, так как уровень полученных знаний студентом является механизмом обратной связи, которое позволяет преподавателю объективно анализировать результаты своей деятельности и устранять имеющиеся недостатки. Проблема и актуальность, объективной оценки у студентов, заключается в том, что, уровень подготовки знаний учащихся иногда сильно преувеличиваются. Это необычное явление объясняется теорией социального сравнения, а также теорией каузальной атрибуции, согласно которым такое поведение человека закономерно, но оно чревато большими осложнениями в дальнейшем, как для него самого, так и для окружающих.

Ключевые слова: ECTS, оценка, студент, принцип, прозрачности, объективность, цель, учитель, культура, обучение, воспитание, учебный процесс, педагогическая культура, формирование, высокая степень, деятельность, успеваемость, знающий, учебная деятельность, педагогическая технология.

Kamalova Dilorom Olimjonovna

Teacher of Tashkent Pharmaceutical institute

Sultonova Lola Batirovna

Teacher of Tashkent Pharmaceutical institute

e-mail: kamalovadilorom8@gmail.com

THE IMPORTANCE OF THE NAME OF EVALUATION SKILLS BASED ON THE PRINCIPLE OF TRANSPARENCY IN THE DEVELOPMENT OF PEDAGOGICAL CULTURE IN FUTURE TEACHERS

ANNOTATION

The main purpose of the student in organizing student assessment based on the principle of transparency is to monitor and develop their self-assessment skills.

Important criteria for revising the knowledge assessment system are, first of all, improving the quality of education, as well as the cohesion of training specialists, since the level of knowledge gained by a student is a feedback mechanism that allows the teacher to objectively analyze the results of his activities and eliminate existing shortcomings.

The problem and relevance of an objective assessment of students is that the level of preparation of students' knowledge is sometimes greatly exaggerated. The unusual phenomenon is explained by the theory of social comparison, as well as by the theory of causal attribution, according to which such a person's behavior is natural, but it is fraught with great complications in the future, both for himself and for others

Key words: ECTS, evaluate, student, trend, transparent, activity, goal, teacher, culture, educational, care, educational process, studying process, pedagogical culture, form, upper level, activity, is acquired, learned, studying activity, pedagogical technologic.

Bilimni go'zal tarzda o'qitish — ilohiy san'at!

A. Frans

KIRISH

Bugungi kunda har bir jabhada o'ziga hos ravishda islohatlar, innovatsiyalar amalga oshirilmoqda. Aynan ushbu islohatlarning tub zamiri xalq maanfatlarini ko'zlash hamda raqobatbardosh yetakchi, jahon standartlariga javob beruvchi kadrlarni yetqazib berishdan iboratdir.

Jumladan, O'zbekiston ta'lim tizimida amalga oshirilayotgan islohotlarning eng nozik, muhim nuqtalaridan biri – Oliy ta'lim muassasalaridagi joriy, oraliq, yakuniy va bitiruv imtihonlarning adolatli o'tkazish masalasidir.

Qolaversa, bu kabi o'zgarishlar ta'lim sohasida bir qancha muommalarni bartaraf etilishiga sabab bo'lmoqda. Bizga ma'lumki ta'lim sohasida asosiy ishtirokchilari bo'lmish talabalarning faollik darajasi juda ham muhim omillardan bo'lib bu esa bilim olishga intilish, jamiyatda bo'layotgan o'zgarishlardan bohabarlik, dahldorlik hissi, fan sohasidagi yutuqlarni yon atrofidagi do'stlariga ulashib jamoaviy bahs munozaralarni qizg'in olib borishda o'z aksini topadi. Talabalarning doimiy ravishda mashg'ulotlarga faol yondashishlarini ta'minlash qisman o'qituvchilarning shaffoflik, ob'ektivlik tamoyillariga rioya etib ish ko'rishlariga ham bog'liq bo'lib ba'zan yosh o'qituvchilarda tajribasizliklari bois va baholashda maxsus tamoyillarni bilmaslik yoki amal qilmaslik tufayli bir qator muommalarni keltirib chiqaradi.

O'zbekistan Respublikasi Prezidentining 2018 yil 5-iyundagi PQ-3775-son "Oliy ta'lim muassasalarida ta'lim sifatini oshirish va ularning mamlakatda amalga oshirilayotgan keng qamrovli islohotlarda faol ishtirokini ta'minlash bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'grisida"gi qarorining ijrosini ta'minlashdan iborat bo'lib bu esa oliy ta'lim muassasalarida talabalar bilimini nazorat qilish va baholash tizimini belgilab berdi, pedagoglarning asosiy vazifalari bo'lgan talabalar bilimini baholash jarayonida ob'ektiv va shaffoflik asosida bajarilishi uchun sharoit yaratildi desak mubolag'a bo'lmaydi. Baholash tizimi va mezonlarini uzluksiz ta'lim tizimining bosqichlariga muvofiqlashtirish hamda ta'lim yo'nalishlarining o'ziga xos jihatlari inobatga olgan holda talabalar bilimini baholashning zamonaviy, shaffof va adolatli (avtomatlashtirilgan, portfolio, test sinovlari, ijodiy ish, antiplagiat) usullarini, shu jumladan muayyan fandan dars bergan pedagogning yakuniy nazorat jarayonlaridagi ishtirokini istisno etadigan tizimni joriy etish xususida juda muhim ko'rsatmalar berilgan bo'lib talabalarni baholashda pedagoglar amal qilishligi muhim ahamiyat kasb etadi[1]. Ta'lim jarayoniga oid masalalar buyuk Sharq mutafakkirlarimiz tomonidan ham chuqur tadqiq etilgan[2].

ASOSIY QISM.

Professor-o'qituvchilar tomonidan talabalarni baholashda shaffoflik, ob'ektivlik tamoyiliga alohida e'tibor bilan yondashgan holda ish ko'rishi kelajakdagi tinch, osoyishta, koshonamiz poydevorini mustahkam qurishimiz bilan barobardir. Shunday ekan talabalarni ob'ektivlikga asoslanib baholashning o'ziga hos xususiyatlarini va ilmiy nazariy asoslaridan havardor bo'lishimiz maqsadga muvofiqdir. Talabalarni OTM da baholashda joriy, oraliq, yakuniy imtihonlardagi olgan natijalariga ko'ra baholanadi shunday ekan imtihon – ta'lim dasturiga kiritilgan predmetlar bo'yicha talabaning semestr davomida olgan bilimlarini ham nazariy, ham amaliy taraflarini ob'ektiv baholash demakdir. Ob'ektiv baholashga qanday erishish mumkin? Haqqoniy, adolatli baholash tizimi oliy ta'lim tizimini tutib turgan ustunlardan biri, shuning uchun butun dunyoda ob'ektiv baholash tizimini barpo etish va uni mukammallashtirib borish universitet va boshqa OTMlarining asosiy vazifalaridan biri bo'lib talabaning bilim va ko'nikmalari to'g'ri va adolatli baholanishi unda ijtimoiy adolatga, ta'lim tizimiga, OTMdagi o'z ustozlari ishonch va qonun-qoidalarga itoat ruhini tarbiyalaydi, qolaversa, o'zining bilim saviyasi haqidagi real tasavvurni shakllantirib, uni yanada o'qib-izlanishga, o'zi ustida ishlashga yo'naltiradi.

O'qituvchilarning pedagogik madaniyati rivojlanganligini aynan o'quvchilarni obektiv, shaffof holatda va barcha tamoyillarni inobatga olgan holatda amalga oshirish orqali ko'rinadi.

Pedagogik madaniyat umuminsoniy kabi, moddiy va ma'naviy shakllarda mavjud buladi. Pedagogik bilimlar, nazariyalar, konsepsiyalar, insoniyat va buyuk allomalar tomonidan to'plangan pedagogik tajriba hamda kasbiy-etikaviy normalar-me'yorlarning barchasi pedagogik madaniyatning ma'naviy-ruxiy boyligini tashkil etadi. Pedagogik madaniyatning moddiy boyligi o'qitish va tarbiya vositalaridir[3].

Bugungi kunda o'qituvchilarning shaffoflik tamoyiliga asoslangan holda baholashdan asosiy maqsad, talabalarni nazorat qilish va ularda o'zlashtirganlarini o'zlari baxolash ko'nikmasini shakllantirishdan iboratdir. Talabaning bilim va ko'nikmalari, bilim hamda bilish faoliyati predmeti bo'lishi bilan birga, baholash faoliyatining predmeti hamdir. Talabaning o'quv faoliyati natijalariga

qo'yilgan baholash xulosasi bo'lib, u ishga bo'lgan munosabatni aks ettirishiga qarab amalga oshiriladi. Talabalarni baholashda qanday sifatlar asosida amalga oshirish bo'yicha bir qator rivojlangan mamlakatlar va sharq olimlari o'z qarashlarini bildirgan bo'lib, S. L. Kolotel tomonidan amalga oshirilgan nazariy taxlil bo'yicha, pedagogik baholash jarayonlari ta'lim-tarbiya jarayoni emas, balki o'qituvchining talabani o'rganishga yo'naltirilgan faoliyat jarayonidir.

V. A. Yakuninning fikricha, ta'lim natijalarini baholash bilan bog'liq bo'lgan muhim pedagogik bilish o'rtasidagi muhim masala quyidagilardir:

— qo'yilgan maqsadni xayotga tatbiq, etilishini va qabul qilingan pedagogik qarorning bajarilishini kuzatish;

— turli shakl, tur va yo'llarni, o'zaro nazorat qilish;

— talabalarining o'z-o'zini nazorat qilishini amalga oshirish;

— talabalarining kichik va katta o'quv muvaffaqiyatlarni ob'ektiv baholash;

— ularning o'z xatti harakatlarini va xulqlarini (axloqlarini) nazorat qilishlarini kuzatib borish;

— talabalarining qiyinalishlari sababini aniqlash va ularni bartaraf etish yo'llarini topish;

— ularning yutuq va kamchiliklarini tahlil qilish asosida ularda shaxsiy faoliyatni shakllantirishdan iboratdir[4].

METODOLOGIYA.

Baholashning o'ziga hos jihatlarini S. L. Rubinshteyn, B. G. Ananov,

V. M. Polonskiy, A. Amonashvili, G. A. Shukina, N. A. Baturin kabi olimlar baholash haqida o'z qarashlarini bildirganlar. Ularning fikrlari o'rganilganda, shu narsa ma'lum bo'lyaptiki, psixologiya - pedagogik adabiyotlarida bahoning mohiyati va ahamiyati degan iborada talabaning o'ziga xos xususiyati va uning o'quv faoliyati tushuniladi. Talaba o'quv faoliyatining bahosi yuqori darajada ta'minlanishi quyidagi shakllarda ifodalanishi mumkin:

-kichik shaklda (imo-ishorada, ovozning turlicha o'zgarishida, o'zlashtirish haqida beriladigan tanbexda);

-talabalarining umumiy xatti-harakatida (xususiyatida);

-bahoda;

-fikrni bayon etishda (talaba bilan yakka suhbat, ota-onalar majlisida);

-ta'lim muassasasining ichki tartibi nazarda tutilganda.

Pedagogik bahoning vazifasi pedagogik baho talaba shaxsiga, talaba va guruh talabalari o'rtasida bo'lgan munosabat va fikrning o'zgarishiga ta'sir etadi. Baholash ta'siri natijasida talabalarda o'z-o'ziga baho berish va talabchanlik shakllanadi. Keyingi vaqtlarda talabalar faoliyatining muvaffaqiyatligini baholash muammosi bo'yicha yaratilgan psixologik-pedagogik adabiyotlarda baho vazifalari quyidagicha ko'rsatiladi: ijtimoiy, ta'limiy, hayajonli (emotsional), tarbiyaviy, axborotli, yo'naltiruvchi, asosli, ibratli.

O'qituvchi pedagogik mahoratining muhim qismlaridan biri bahoni aytish ohangini tanlab olishdir. O'qituvchi baholash bilan talabaning kelgusi o'qishi haqida o'ylaydi, baholash bilan ma'lum maqsadni ko'zlaydi shu sababli o'qituvchi talabalarni keyingi harakatlanishini aktiv yoki passiv darajasiga olib kelib qo'yadi. Pedagog ta'lim jarayonida tajriba o'qituvchining pedagogik mavqeyi, ya'ni javobgarlikni sezish o'sib kelayotgan yosh avlod va jamiyat oldidagi javobgarlikga mos bo'lishi kerak. Ta'lim-tarbiya jarayoni o'qituvchi rahbarligida boradi, talabaning o'quv mehnati bilan bog'liq kechinmalari o'qituvchi bilan o'zaro munosabatlarida ifodalanadi, bu ifoda o'qituvchining pedagogik mahorat, pedagogik madaniyatga egaligining yorqin ko'rsatkichidir. O'qituvchining mahorati talabalarda ijodi mahoratni rivojlantirishida ham namoyon bo'ladi. Pedagogikaga "baho" ni to'g'ri tatbiq etish ham muhim pedagogik madaniyat. Bu, faqat, ob'ektivlik emas. Bahoning psixologik samaraliligini hisobga olish, o'qituvchining bu samaradan talabalarga ta'sir ko'rsatish maqsadida foydalanishi, bu pedagogik madaniyatning muhim jihatidir. U ta'sirli bo'lishi va talabalar muvaffaqiyat keltiruvchi bo'lishi uchun, o'qituvchi ongli ravishda harakat qilishi lozim.

O'quvchilarning o'zlashtirish darajasini baholash uchun nazorat yakunlari (natijalari) asos bo'ladi. Bunda o'quvchilar ishining ham sifat, ham miqdor ko'rsatkichlari hisobga olinadi. Miqdor ko'rsatkichlari ko'proq ballar yoki foizlarda. Sifat ko'rsatkichlari esa a'lo, yaxshi, qoniqarli va hokazo baholovchi fikrlar yordamida qayd etiladi [4-b. 60].

Talabalarning darsga tayyorgarlik holatiga ayni mos holda baholash bu obektiv baho hisoblanadi. Baho muammosining ob'ektivligi va shaffofligi - ta'lim nazariyasi va amaliyotida birdan-bir muammo hisoblanadi. Bahoning dasturiy me'yori, aniq, o'quv predmeti nazarda tutilgan holda, talabalarning har bir o'quv faoliyati uchun "algoritm" prinsipi bo'yicha ko'riladi. Bu muammo haqida V. I. Mixeev, A. G. Kovalev, V. V. Usanov, A. A. Kuznitsov, S. I. Goreslavskiy, V. M. Polonskiy, F.M.Axmedova[5] va boshqa pedagog olimlar[6] o'z fikrlarini bildirishgan.

Ta'limni baholashda ziddiyatli qarashlarning tug'ilishini buyuk pedagog YA.A.Komenskiy ham ta'kidlab o'tgan edi. U pedagoglarni o'zlariga ega bo'lgan baholash huquqidan aql bilan foydalanishga chaqirgan. Ta'lim oluvchilarga nisbatan nazoratning obektiv bo'lishiga erishish didaktik tizimlarning asosida yotadi. Olimlarning ta'kidlashicha, demokratlashgan ta'lim tizimida yuzaki (formal) nazorat bo'lmasligi lozim[7].

Umuman, bahoning ob'ektivligi masalasi pedagogikada yakuniy belgi sifatida talabalarning darsdan so'ngi natijalarini belgilab beradi hamda kelgusida ularni harakatga keltiradigan omil bo'lishi muhim ahamiyat kasb etadi.

O'qituvchi o'quv jarayonini muvafaqiyatli olib borishida to'g'ri tanlanib qo'yilgan baho o'quvchilarni rivojlantirishi, aktivlashtirishi qolaversa fanga nisbatan qiziqish hosil bo'lishiga olib kelinadi. O'quv jarayonini tashkil etishda talabalarni mashg'ulot davomida aktiv holatda bo'lishlari uchun, izlanishlari uchun baholashning vaqti ham muhim ahamiyat kasb etadi[8].

Ta'lim jarayonida o'quvchilarni nafaqat bilishlari qolaversa, boshqa talabalarni ham tinglay olishlari o'zlashtirgan bilimlarini mashg'ulot davomida sinovdan o'tkazishlari, interfaol metodlar qo'llanilganda ular faol qatnashib o'qituvchi tomonidan qo'llanilgan turli metodlarga yechim topish orqali so'ngra baholanganlari ma'quldir[9]. Ushbu jarayonda talabalar jamoaviy harakat qilishga o'zlarining mustaqil fikrlarini aytishga qolaversa pedagog dars jarayonining so'ngida talabaning barcha amalga oshirgan hatti-xarakatlarini inobatga olib ochiq oshkora guruh talabalariga namoyish etib baholash orqali shaffoflik tamoyiliga to'liq rioya etilganlikdan darak beradi.

Asosiy bilimlarni baholash tizimini qayta ko'rib chiqish maqsadlaro birinchi navbatda oshirishdan iborat talabalar bilimni baholashdan boshlab ta'lim sifati va mutaxassislarni tayyorlash darajasi o'qituvchiga ob'ektiv ko'rish imkonini beradigan qayta aloqa mexanizmi ularning faoliyati natijalari va mavjud muammolarni bartaraf etish.

O'quvchilar bilimni baholash ham o'qitishning o'ziga xos vositasidir. Ushbu mavzuga tadqiqotchilar, o'qituvchilar va talabalarning qiziqishiga qaramay, tizim bilimlarni baholash hali mukammallikdan juda uzoqdir.

Oliy ta'lim muassasasining obro'si bizning fikrimizcha undagi bitiruvchi talabalarning yetuk kadr sifatida namoyon bo'lishi va ishlab chiqarish sohasida o'zining mustaxkam o'rnini topa bilishiga bog'liqdir. Ish faoliyatiga muvafaqiyatli katta bilim va kompetensiya bilan faoliyat olib borish uchun esa ularga talabalik davrlarida ob'ektiv va shaffoflik tamoyili asosida olgan bahoning hissasasi kattadir [7]. Hususan, Dunyoda bir necha yillardan beri yetakchi o'rinni egallab kelayotgan nufuzli Garvard universiteti hisoblanadi shunday ekan uning o'ziga hos mukammal baholash tizimiga ega tashkil etilgan ta'lim jarayonidir. Garvard bitiruvchisiga ish beruvchi, birinchi navbatda ishonchi komilki diplomda ko'rsatilgan barcha fanlar tegishli darajada o'qitilganligi va ikkinchida, bitiruvchining diplomidagi baholar haqiqatan ham uning bilimni aks ettiradi. Agar bor bo'lsa talaba har qanday fanni a'lo baholarga topshirganligi ko'rsatilgan, u haqiqatan ham biladi va bilimi yuqori darajadiligiga shubha yo'q.

Ba'zi bir hollarda talabalarning bilimni ob'ektiv baholashga to'sqinlik qiluvchi quydagi omillar mavjud:

1. Tekshiruvchi talab qiladigan noaniq, uzun imtihon savollari va o'qituvchining subektiv yondashuvi;
2. Imtihon oluvchining imtihon oldidan baholash mezonini ishlab chiqmaganligi;
3. Imtihon oluvchining turli talabalar ishini solishtirish va baholash istagi;
4. Kichik ahamiyatsiz tafsilotlarni hech qanday tarzda yodlashga asoslangan savollar mavzuni umumiy tushunishga ta'sir qilmaydi.

5. Tekshiruvchining noto'g'ri munosabati. Ko'pincha tashqi ko'rinish, xulq-atvor va boshqalar[10].

Ma'lumki, bugungi kunda oliy ta'lim tizimi talabalar bilimini nazorat qilish va baholashning reyting tizimidan keng foydalanilmoqda. Ta'lim tizimi talabalarni bilimini nazorat qilish va baholash reyting tizimi orqali baholashni tartibga keltirish, klassifikatsiyalash bironta hodisani oldindan belgilangan shkala bo'yicha baholash tushuniladi.

Jahon ta'lim tarixida talabalar bilimini baholashdagi adolat me'yorlarini buzadigan holatlarga qarshi ko'rilgan choralar ko'plab uchramiz. Singapur, Janubiy Koreya, Turkiya, Chili kabi mamlakatlarda yaqin o'tmishda oliy ta'lim tizimini takomillashtirishda, korrupsiya va boshqa noqonuniy hollarning oliy ta'lim tizimidan siqib chiqarilishida yo'llarga murojaat qilingan. Nufuzli oliy ta'lim muassasalarini bilan dunyoga mashxur bo'lgan Buyuk Britaniya tajribasidan talabalarni ob'ektiv baholash bo'yicha aynan yakuniy baholashda ko'plab mutaxassislar jalb qilinishi va maxsus komissiya a'zolari bir qarorga kelishlari quydagicha namoyon bo'ladi. Dastlab baholash batafsil mezoni ishlab chiqiladi, imtixon oldi o'qituvchi tomonidan savollar tuziladi, imtihon varaqasi kamida ikki marotaba teshiriladi, talabalar tomonidan yozilgan javob varaqasi maxsus mutaxassis tomonidan shifrlanadi va imtihonchi ushbu varaqalarni tekshirib, maxsus shkala varaqasiga baholaydi lekin javob varaqasiga hech qanday belgi qo'ymaydi. Tasdiqlangan hujjatlar qayta baholash uchun tashqi imtihonchiga beriladi. Tashqi imtihonchi odatda begona ushbu fan o'qituvchi hisoblanadi. Universitetda har yili tashqi imtihonchilar o'zgartiriladi. O'qituvchi odatda tashqi imtihonchi kimligini bilmaydi. Qolaversa, birinchi imtihonning javoblari tashqi imtihonchiga ma'lum bo'lmaydi. So'ngra baholar hisob kitob qilingan vaqtda baholarda sezilarli tafovutlar ko'rinsa, komissiya bu yerda nima uchun baholashda nomuvofiqlik borligini aniqlaydi so'ngi baholash jarayonida komissiya ishtirokida amalga oshiriladi va talabaga yetqaziladi[11].

ASOSIY MA'LUMOTLAR.

Hususan, O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim muassasalarida o'quv jarayoniga Kredit to'plash va ko'chirishning Yevropa tizimi (European Credit Transfer Accumulation System- ECTS) asosida ta'limning kredit-modul tizimini joriy etish tartibini belgilash ya'ni talabalarni olgan bilimlarini tashxislashda ushbu tizimni qo'llashni ko'zda tutiladi[12]. Modul bo'yicha talabalarni kundalik baholab borishni ko'zlovchi joriy nazoratni og'zaki, testlar, tarqatma materiallar bilan ishlash, vaziyatli matnlar, uyga berilgan vazifalarni tekshirish, keyslar va shu kabi boshqa shakllarda olib borilishi mumkin. Baholashda talabaning bilim darajasi, amaliy mashg'ulot materiallarini o'zlashtirishi va ta'limning interaktiv usullari hamda pedagogik texnologiyalar ishtirokining faollik darajasi, shuningdek, amaliy bilim va ko'nikmalarni o'zlashtirish darajasi, kompetensiyalarni egallash (ya'ni nazariy, analitik va amaliy yondoshuvlar) hisobga olinib belgilanib boriladi. Har bir amaliy, seminar, laboratoriya mashg'ulotlarida barcha talabalar baholanishi shart. Talabalarni bilim, ko'nikma, malakalari va kompetensiyalarini tashxislab borishda ularga taqdim etilgan mavzu yuzasidan mustaqil ish, oraliq, yakuniy nazoratlar orqali 56 ball dan-100 ballgacha belgilanib talaba haqida so'ngi hulosaga yuqoridagi ballarni umumlashtirildi. Talabalarni ECTS baho tizimining A kategoriya orqali 86-100 ball ("a'lo" – a'lo natija, minimal hatoliklar bilan) modul dasturining barcha bo'limlari bo'yicha tizimli, to'la va chuqur bilimga ega ekanligi, zarur dalillar bilan asoslay olishi, mavzuni to'la o'zlashtirganligi, fan yuzasidan topshiriqlarni to'liq yoritadi, og'zaki savollarga aniq javob beradi, mavzu bo'yicha mustaqil mushohada yuritadi, mavzuning ma'no-mazmunini tushunadi mavzu bo'yicha mustaqil va erkin fikrlay oladi, nostandart vaziyatlarda muammolarni mustaqil va ijodiy hal qila olish qobiliyatini namoyon etadi, amaliy ko'nikmalarni mustaqil ravishda to'liq bajaradi (sifati va belgilangan soni jihatdan) va kompetensiyalarni to'liq egallashi, amaliy masalalarni qisqa, asoslangan va ratsional ravishda hal etishi, modul dasturida tavsiya etilgan asosiy va qo'shimcha adabiyotlarni to'liq va chuqur o'zlashtirganligi, amaliy mashg'ulotlarda butun semestr mobaynida ijodiy va mustaqil qatnashganligi, guruhli muhokamalarda muntazam faol bo'lishi, vazifalarni yuqori darajada sifatli bilishiga ahamiyat bergan holda "a'lo" bahoga munosib topiladi. B kategoriya orqali 81-85ballga munosib talabalar ("juda yaxshi"-o'rtadan yuqori natija, ayrim hatoliklar bilan) quydagi me'zonlar orqali aniqlanadi. Modul dasturining barcha bo'limlari bo'yicha tizimli, to'la va chuqur bilimga ega bo'lganligi, zarur dalillar bilan asoslanishi, berilgan

topshiriqlarni yozma nutq orqali ifodalashi, ogʻzaki va test savollariga javob beradi, fanning mavzu boʻyicha mustaqil mushohada yurita olishi, mavzuni tushungan, lekin toʻliq taxlil qila olmasligi, oʻrganilayotgan modul boʻyicha konsepsiyalar va yoʻnalishlar mohiyatini anglay olishi va ularga tanqidiy baho berishi, amaliy mashgʻulotlarda butun semestr mobaynida ijodiy va mustaqil qatnashishi, guruhli muhokamalarda faol boʻlishi, vazifalarni bajarishda juda yaxshi madaniyatga ega ekanligi "juda yaxshi" baholanishga loyiq etib belgilanadi. C kategoriyada esa talabalar 71-80 ball ("yaxshi"- oʻrtacha natija, sezilarli hatoliklar bilan) orqali baholanadi. Modul dasturining boʻyicha tizimli, toʻla va chuqur bilimga ega boʻlishi, zarur dalillar bilan asoslay olishi, ammo bir oz kamchiliklar bilan, talabalar amaliy konspekt yuritishi, ogʻzaki savollarga qiynalib javob berishi, mavzuni yod oladi, lekin mohiyatini yaxshi tushuna olmaydi, oʻz fikrini isbotlashda yoki boshqa nazariy materialni bayon qilishda yuzaga kelgan noaniqliklarni mustaqil bartaraf eta olishi, modulning tayanch tushunchalarini bilishi, qisqa vaqt ichida kasbiy vazifalarni qoʻyish hamda hal qilishda undan unumli foydalanishi, amaliy koʻnikmalarni mustaqil ravishda bajara olishi (sifati va belgilangan soni jihatdan) va kompetensiyalarni egallashi, ammo bir oz kamchiliklar bilan, modul dasturida tavsiya qilingan asosiy adabiyotlarni oʻzlashtirishi, oʻrganilayotgan modul boʻyicha konsepsiyalar va yoʻnalishlar mohiyatini anglay olishi va ularga tanqidiy baho berishi, amaliy mashgʻulotlarda butun semestr mobaynida ijodiy va mustaqil qatnashishi, guruhli muhokamalarda faol boʻlishi, vazifalarni bajarishda yaxshi darajaga ega boʻladi. D kategoriyasidagi talabalar 60-70 ball ("qoniqarli" – sust natija, qoʻpol kamchiliklar bilan) davlat taʼlim standartlari (talablari) doirasida yetarli bilim hajmiga ega boʻlishi, javob berishga yoki ayrim maxsus koʻnikmalarni namoyish qilishda qiynaladi, modul boʻyicha asosiy tushunchaga ega ekanligini namoyish etadi, kompetensiyalarni mustaqil ravishda ammo hatoliklar bilan egallashi modulning umumiy tushunchalari boʻyicha qisman bilimga ega boʻlishi va uni standart (namunaviy) vaziyatlarni hal etishda qoʻllay oladi pedagog hodim yordami bilan standart vaziyatlarni hal etadi. E kategoriyasi orqali 55-59 ballga munosib topilgan talabalar esa ("oʻrta" – minimal natijaga teng) davlat taʼlim standartlari (talablari) doirasida yetarli bilim hajmiga ega boʻlishi, savollarga javoblarni toʻgʻri bayon qilinishi, lekin bunda ayrim xatolarga yoʻl qoʻyishi, amaliy koʻnikmalarni (sifati va belgilangan soni jihatdan) mustaqil ammo hatoliklar bilan toʻliq bajarganligi, kompetensiyalarni mustaqil, ammo hatoliklar bilan egallagani, pedagog xodim yordami bilan standart vaziyatlarni hal eta olishi, amaliy mashgʻulotlarda pedagog xodim rahbarligida qatnashishi, vazifalarni bajarishda yetarli madaniyat darajasiga ega boʻlishi orqali ifodalanadi. FX 31-54 ballni toʻplagan talabalar ("qoniqarsiz" – minimal darajadagi bilimlarni olish uchun qoʻshimcha mustaqil oʻzlashtirishi zarur) bunda, davlat taʼlim standartlari (talablari) doirasida faqat ayrim fragmentar bilimlarga ega boʻlganligi, javob berishda jiddiy mantiqiy hatolarga yoʻl qoʻysa, amaliy mashgʻulotlarda passiv qatnashadi, vazifalar bajarish madaniyatining past darajasiga ega boʻladi, amaliy koʻnikmalarga va kompetensiyalarga ega boʻlmaydi, oʻz xatolarini hatto pedagog xodim tavsiyalari yordamida ham toʻgʻrilay olmaydi.

F kategoriyasi orqali 0-30 ball toʻplagan talabalar ("mutloq qoniqarsiz" – toʻliq qayta oʻzlashtirishi lozim) amaliy koʻnikmalarga va kompetensiyalarga ega boʻlmasa, oʻz xatolarini hatto pedagog xodim tavsiyalari yordamida ham toʻgʻrilay olmasa demak, ushbu ECSTning eng past kategoriyasi bilan baholanadi.

Oʻquvchilarning taʼlim jarayoniga taʼlim oluvchilarga nisbatan nazoratning obektiv boʻlishiga erishish didaktik tizimlarning asosida yotadi hamda demokratlashgan taʼlim tizimida yuzaki (formal) nazoratni oldini olish uchun oʻquvchilarni har bir mashgʻulot doimiy ravishda ular egallagan bilimlari, tajribalari, faolliklari darajasida baholanishi va har kungi tayyorgarlik asosida baholanishi maqsadga muvofiqdir.

Boʻlajak oʻqituvchi oʻquvchilarni shafoflik asosida baholashda oʻziga refleksiv tomondan yaʼni oʻz-oʻzini tarbiyalash va oʻz-oʻzini rivojlantirishga hatto juda kuchli intilishi boʻlsa ham, oʻzining shaxsiy rivojlanish dasturini maxsus malakalarsiz belgilay olmaydi, bu pedagogik faoliyatdagi muvaffaqiyatga erishish, oʻqituvchining oʻz ustida ishlashga tayyorgarligi, uning oʻz-oʻzini tahlil qila olishi, oʻz-oʻzini tashhislash yaʼni refleksiv qobiliyatini shakllanganligi bilan bogʻliqdir [13].

XULOSA

Talabalar bilimini baholashning ob'ektivligini oshirish uchun imtihon savollarini to'g'ri va puxta tayyorlash kerak, ular muammoli bo'lishi kerak va talabalar javob berishda ular nafaqat mavzuni chuqur, ijodiy tushunishlarini ko'rsatishlari kerak. Ishning tashqi imtihonchi tomonidan qayta baholanishi talabalar bilimini xolisona baholashga erishish va bunday siyosatni amalga oshiruvchi universitetlar diplomlariga ishonchni oshirish imkonini beradi.

Bo'lajak pedagoglarda baholashga doir bilim, ko'nikma va malakalarning shakllanishi kelgusida o'sib kelayotgan yosh avlodlarni shaffoflik, ob'ektivlik tamoyiliga asoslanib ish ko'rishi ularda o'qituvchiga nisbatan hurmat, ta'lim jarayonini chuqur o'rganishga qaratilgan mezonlardan biridir.

Иқтибослар | Сноски | References:

1. Oliy ta'lim muassasalarida ta'lim sifatini oshirish va ularning mamlakatda amalga oshirilayotgan keng qamrovli islohatlarda faol ishtirokini ta'minlash bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida" gi 3775-sonli Qarori
2. Ахмедова Ф.Подход восточных мыслителей к проблеме формирования личностных и профессиональных качеств у молодого поколения. Журнал социологических исследований.Том 3 № 3 (2020) <https://tadqiqot.uz/index.php/soci/article/view/1005/941>
3. D.O.Kamalova. "Bo'lajak o'qituvchilarda pedagogik madaniyatni rivojlanganlik darajasini mezonlar asosida aniqlash". Pedagogika va psixologiyada innovatsiyalar. 12-son, 2020yil.
4. Sh.S.Shodmonova va boshqalar. Umumiy pedagogika nazariyasi va amaliyoti. - T.: "Fan va texnologiya", 2019, 296 bet.
5. F. Akhmedova - Eastern European Scientific Journal, 2018 Professional Education Pharmaceutical Personnel in Uzbekistan
6. Kadirova Kh. M Bekturodov, F Akhmedova Study the Process of Harmonization Formation of Personal and Professional Qualities at Students
- a. International Journal of Psychosocial Rehabilitation.2019
7. M.X.Toxtaxodjayevaning umumiy tahriri ostida. Pedagogika (bakalavriat yo'nalishi uchun darslik) - Toshkent: "O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati" nashriyoti, 2010. – 400 b.
8. Alex Moore Teaching and Learning: Pedagogy, Curriculum and Culture USA, 2012 Routledge Angliyskiy Textbook
9. Подласый И.П. Педагогика: Учебник. — М.: Высшее образование,Г 2006.с540
10. This paper has been viewed 191,952 times since 9/23/2000. (ko'rilgan muddat 29.10.2021)
11. Ж.М.Базарбаева, Д.К.Ермекбаева, З.Б.Есимситова/ Объективность оценки знаний студентов – необходимое условие повышения качества подготовки специалистов Казахский Национальный университет имени аль-Фараби Казахстанско-Британский технический университет Алматы, Казахстан email: bazarbayeva@inbox.ru
12. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "Oliy ta'lim muassasalarida ta'lim jarayonini tashkil etish bilan bog'liq tizimni takomillashtirish chora-tadbirlari" to'g'risidagi 824-sonli qarori. 31.12.2020yil
13. Bo'lajak o'qituvchilarning pedagogik madaniyatini rivojlantirishda pedagogik refleksiyaning ilmiy-nazariy asoslarining o'ziga hos tutgan o'rni. Toshkent Davlat Pedagogika universiteti ilmiy axborotlari ilmiy-nazariy jurnali 2020-yil 12-son.

**ИЖТИМОЙИ ТАДҚИҚОТЛАР
ЖУРНАЛИ**
4 ЖИЛД, 4 СОН

**ЖУРНАЛ СОЦИАЛЬНЫХ
ИССЛЕДОВАНИЙ**
ТОМ 4, НОМЕР 4

**JOURNAL OF
SOCIAL STUDIES**
VOLUME 4, ISSUE 4

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz
ООО Тадқиқот город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000